
ОН ИЛИ ОНА ВОЈНИК? ОСВРТ НА РОДНУ ОСЕТЉИВОСТ ЈЕЗИКА У СЕКТОРУ БЕЗБЕДНОСТИ

УДК 355.11(497.11):305-055.2

<https://doi.org/10.22182/ajp.1512021.6>

Прегледни рад

Милица Топаловић*

Институт за политичке студије, Београд

Сажетак

Сектор безбедности често се посматра као традиционално мушка сфера, државоцентрично поље у којем није било простора за учешћем жена, а још мање простора за дискусије о роду, родним идентитетима и дискриминацији. Родно осетљив језик, какав је српски, један је од основних инструмената и индикатора о присуству жена и, генерално, родних перспектива у друштву. Жеља за потпуном равноправношћу полова у сектору безбедности уско је повезана са променом друштвених пракси, али и са сензибилисањем језика по питању чинова и професија које обављају жене. Циљ рада је да, на примерима назива чинова Војске Србије, покаже зашто је битно неговати родно осетљив језик у традиционално мушким професијама, као и објаснити зашто јавне политике и легислатива већ дужи временски период не успевају да санкционишу сексизам и дискриминацију у јавном дискурсу.

Кључне речи: родно осетљив језик, сектор безбедности, јавне политике, родна равноправност, феминистичке перспективе.

* topalovicmilica1995@gmail.com. Ауторка је докторанд на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду и запослена у Институту за политичке студије као истраживач приправник преко пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

УВОД

Утицај језика и друштвених промена је узајаман. Како новонастале друштвене праксе утичу на конструкцију нових речи и израза, тако језик постаје инструмент подстицања друштвених промена. Језик је катализатор подизања нивоа јавне свести о промењеним околностима и условима кроз свакодневну употребу и јавни дискурс којим се промовишу нове реалности. Родно осетљив језик, какав је српски, постаје један од елемената промоције нових родних односа и индикатор присуства жена, тј. родних перспектива (*gender mainstreaming*) и искустава у целокупном друштву. Таква промоција и афирмација промењених друштвених околности није у потпуности присутна у сектору безбедности као сфере у којој су вековима били неговани традиционални односи (Кузмановић и Јовановић 2013, 1). Посебно место у овој анализи заузима Војска Србије као вероватно најзатворенија група, заснована на принципу хијерархије, где се правила тешко мењају и усвајају, без обзира на промењене социополитичке услове.

Еманципација жена и могућност њиховог учествовања структурама безбедности и специфично у војним активностима отпочела је за време Другог светског рата на овим просторима. У периоду од 1941-1945 године захваљујући Народноослободилачкој војсци било је пуно више жена у униформама, него касније у редовима Југословенске народне армије (ЈНА) (Зорић и Ђукић 2010, 201). Мањи број жена је стекао официрски чин завршавањем Факултета општенардне одбране, добровољним служењем војног рока или похађањем Школе резервних официра у периоду од 1983. до 1985. године (201). Међутим, то није довело до већег ангажовања жена, те њихов број на почетку деведесетих је раван статистичкој грешци. После демократских реформи и са почетком професионализације војске у Савезној Републици Југославији (СРЈ) омогућено је да у статусу војног лица по уговору могу бити примљене и жене (201) Захваљујући резултатима емпиријског истраживања „Обим и модалитети ангажовања жена у савременим армијама“ из 2003. године у Институту ратне вештине у Београду, упућене су различите препоруке органима власти за значајнијим укључивањем жена у свим категоријама професионалних војних лица у Војсци Србије, као и њихово образовање у војним школама (203). Од 2007. године отпочиње школовање жена на Војној академији. Међутим, омогућавање професионалног занимања жена у оквиру сектора безбедности, далеко је од достизања потпуне равноправности полова. Негативна понашања усмерена на жене у сектору

безбедности и различити видови професионалне дискриминације, *стаклени плафон* ограничења, групно омаловажавање, али и полна неусклађеност језика, скренули су пажњу феминисткињама на потребу да унутрашње организационе политике у оружаним снагама треба да буду обесхрабрене и санкционисане (Harrel and Miller 1997, 28).

Циљ рада је да утврди колико је, зашто и како родно осетљив језик у сектору безбедности, али и да квалитативно покаже допринос језика потпуној родној равноправности. Рад је подељен на неколико тематских јединица. У уводном делу биће речи о успеху феминизма да на јединствен начин у оквиру људске безбедности подигне ниво свести о значају инклузије концепта рода у сектор безбедности. Други део ће илустровати и објаснити родно осетљив језик на примеру назива чинова у оружаним снагама Републике Србије, али и дати одговор на питање зашто су припаднице оружаних снага обесхрабрене да примењују граматички женски род. У последњем делу, ауторка ће указати на то како је ово питање уређено у Републици Србији, шта предвиђа новоусвојени Закон о родној равноправности и допуне Закона о забрани дискриминације, али и компаративном анализом указати на примере из држава региона које су много раније уочиле значај правног регулисања овог питања и на тај начин допринеле смањењу сексизма и дискриминације у свакодневној употреби језика.

МЕЋУЗАВИСНОСТ КОНЦЕПТА РОДА, ЈЕЗИКА И БЕЗБЕДНОСТИ

Феминизам и студије безбедности имају бројне заједничке именуоце. У основи феминизма налази се непрестана борба за људска права, односно усресређеност на појединца, појединку. Безбедност је, с друге стране посматрана као традиционално мушка сфера, државоцентрично поље у којем није било простора за учешћем жена, а још мање простора за дискусије о роду, родним идентитетима и дискриминацији. У раним почецима фокус студија безбедности био је усресређен искључиво на претње које долазе споља, тј. на очување светског мира, територијалног интегритета, остваривању националне безбедности и на све оно што се могло подвести под кишобраном војне безбедности. Концепт безбедности је након Хладног рата доживео велику промену, проширио се, продубио и обогатио. Сада се могло говорити и о димензији економије, политике, екологије. Овакво ревидирано поимање безбед-

ности било је значајно за феминистички продор у студије безбедности јер се, поред различитих објеката који се могу заштитити, као референтни објекат појављује и појединац тј. појединка. Према мишљењу Зоране Антонијевић (2011) „Безбедност је виђена из перспективе индивидуалних и/или колективних искустава жена, те се отуд безбедност мери степеном осећања личне сигурности појединца и појединке у оквиру једног друштва и државе” (8).

Феминистичке теорије безбедности постају видљиве 1980-их година и развијају се као плод реакција и дебата на тему одсуства и занемаривања питања рода у оквиру студија безбедности, као и оскудне литературе у академским круговима о овом питању. Пратећи промену безбедносне парадигме и развоја значаја људске безбедности, феминистичке теорије безбедности искористиле су за продор концепта рода као аналитичке категорије у студије безбедности. Концепт рода је на велика врата увела америчка ауторка Кејт Милет (*Kate Millet*) у капиталном делу „Политике полности” (*Sexual Politics*) објављеном 1970. године. Род је, према овој школи, друштвена конструкција, аналитичко оруђе у хуманистичким и друштвеним наукама уопште. Најзначајнији допринос је увођење концепта рода који има за циљ да преиспита детерминисаност родних улога. Дакле, род није еквивалент концепту пола који је биолошки одређен. Род као вишезначан термин се у српском језику односио првенствено на граматички род - мушки, женски или средњи. Међутим, род као друштвена конструкција полних разлика, у српски језик улази преводом енглеске речи *gender* (Duhaček 2009, 1). Из феминистичке перспективе и перспективе родних студија, род наглашава да полне разлике нису једном заувек дате, односно задате, већ да су у питању променљиве категорије у зависности од културног, историјског или социополитичког контекста конкретне заједнице. Иако је на глобалном нивоу потреба за стандардизацијом и јасном конструкцијом термина између феминизма и студија безбедности постојала и у претходним деценијама, коначна артикулација феминистичког концепта безбедности утврђена је тек 2000. године Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1325 под називом „Жене, мир и безбедност” (Peace Women 2020). Како је узајамна и нераскидива веза између безбедности и универзално признатог концепта рода утврђена, потребно је додати и последњи угао анализе како би троугао био комплетан – језик.

ШТА ЈЕ РОДНО ОСЕТЉИВ ЈЕЗИК?

Језик, као друштвена категорија, проблематизован је, не само у Србији већ у свим говорним подручјима чији језик препознаје женски морфолошки облик професија и занимања којима се жене у историји нису бавиле. Проблем проистиче из потребе за непрестаним мењањем, прилагођавањем, последично и нормирањем и стандардизацијом језика. Неписана пракса је да се тај процес неретко одвија под покровитељством академске елите коју најчешће творе мушкарци који се залажу за економичност језика. Зато не изненађује чињеница да је процес кодификације језика и даље под значајним утицајем патријархалног културног модела, као и да се у оквиру сектора безбедности у Србији и даље говори о *официрима*, *пилотима*, *полицајцу* када се упућује на жене које обављају ове функције. Неутрални облици подразумевају симплификацију језика, тј. аргумент да тај појам обједињује различите родне идентитете или да их, са друге стране, не узима у обзир.

Критичка анализа дискурса у својим истраживањима повезаности језика и рода полази од претпоставке да оно што је позитивно вредновано у језику увек је у мањој или већој мери повезано са природом друштвених односа, позиционирањем особа у друштвеној хијерархији и пропраћено препорученим моделом друштвеног понашања (Filipović 2009, 110). С друге стране, Иван Клајн наводи да употреба именица мушког рода за жене не мора бити знак патријархалности и мушког шовинизма јер веза између језика и друштвених односа није тако једноставна и директна (Gočanić, 2012). Закључује се да по питању родне осетљивости српског језика, не само да не постоји задовољавајући ниво нормираности, већ у академској заједници и даље опстају опречна размишљања о потреби прилагођавања језика промењеним социополитичким условима и потребама.

Изучавање интеракција рода и језика започето је лингвистичком студијом Робин Лејкоф (*Robin Lakoff*) из 1975. године која наводи да је *језик мушкараца* један од кључних елемената, не само успостављања, већ и доминације мушкараца над женама, тј. субординације жена (Filipović 2011, 410). Тиме се потврђује да, у склопу ширег друштвено-политичког контекста, жена не стиче свој социјални статус, већ га изводи из очевог или мужевљевог. Таква (зло)употреба језика користила је одржавању хијерархије моћи. Касније, променом друштвених пракси, долази се до сазнања да се нико не рађа као мушкарац или као жена, већ да се родни идентитети стварају током читавог живота, и представљају у различити-

тим доменима заједнице путем језика, у зависности од образовања, класне, идеолошке, верске или било које друге припадности (412). Међутим, као и у свим сферама друштва и у конституисању јавног дискурса учествују елите које имају привилегован приступ. Према речима професорке Универзитета у Београду, Јелене Филиповић, елите доносе одлуке о језику које се даље репродукују и имплементирају кроз административни, правосудни систем и образовне политике (412). Ауторка објашњава да се на основу анализе динамике односа који постоји између елите која диктира преовлађујући дискурс и непривилеговане већине која одржава *status quo*, јасно може уочити разлог репродукције усвојених и најчешће дискриминаторних језичких модела. Дакле, пуко усвајање, репродукција, али и отпор родно дискриминисаних, нарочито се може уочити у традиционално мушким, односно хомогено мушким занимањима каква су најчешће она у оквиру сектора безбедности. То се може схватити и последицом патријархалног наслеђа и поделе на јавну и приватну сферу. Подручја безбедности, међународних односа, националних интереса и одбране традиционално припадају области јавног живота где род није био видљив, нити је препознат као кључан за даљи развој овог сектора (Antoniјевић 2011, 4). Оваквим ставом пренебегнута је чињеница да промене заправо почињу у једном сектору и изискују време да би се прелиле на остале (Connel 2009, 73).

Апел за укључивање родне перспективе (*gender mainstreaming*) у све сфере друштва још једном је потврђена и на Светској конференцији Уједињених нација о женама одржаној у Пекингу 1995. године. Земље чланице Уједињених нација су се обавезале да ће основати институције за напредак жена и спровођење политике родне равноправности и једнаких могућности чији би главни задаци били усмерени на подржавање извршних власти и администрације на свим нивоима да примењују и спроводе програме, пројекте, акције и законе који унапређују положај жена и доприносе равноправности полова, укључујући и афирмацију родно осетљивог језика (Вишацки 2016, 47).

ДА ЛИ СЕКТОР БЕЗБЕДНОСТИ ПОЗНАЈЕ РОДНУ ОСЕТЉИВОСТ ЈЕЗИКА?

Улазак жена у секторе јавне сфере, нарочито у сектор безбедности, доноси са собом нови харач. Осим институционалног насиља, дискриминације и притиска, новонастала пракса није праћена језичком променом, која је *per se* врло природна духу срп-

ског језика. Доказ за то јесте и речник српскохрватског књижевног језика Матице српске који је до скоро био и јединствени референтни извор такве врсте на овом подручју и који је извршио попис лексичког фонда занимања од пре више од пола века, водећи рачуна о именима занимања и функција које су обављале жене (видети: Miļjušić 2013, 7). Родно осетљива проблематика језика дешава се у каснијим деценијама са настанком нових занимања, односно са квантитативним повећањем образованих жена које почињу да се баве пословима који им, традиционално, нису били раније доступни. Последично, како наводи професорка Јелена Филиповић (2009), долази до *лексичких празнина*, а самим тим и до настанка сексизма у језику. Разлог томе налази се у облицима именица мушког рода који се сматрају свеобухватним и родно неутралним носиоцима семантичког значења у одређивању занимања и функција за које не постоје речи у женском роду (117). Тако смо у прилици да и даље чујемо војник Јелена Миладиновић, потпуковник Сања Тошић или официр Андријана Илић.

Аргументи за утапање и невидљивост жена у униформама су бројни. Почињу са схватањем патријархалних лингвиста да су именице мушког рода које указују на професију или звање у сектору безбедности неутралне, тј. немаркиране, за разлику од именица женског рода. Адекватнија употреба неутралних форми подударе се са дискурсима о беспотребном наметању речи које нису у духу културе и организационог устројства сектора безбедности. „Било каква промена може бити изазов постојећем систему вредности и постојећој организационој култури и може довести до неразумивања рационалне позадине која лежи у основи инициране промене, или до осећаја да она није довољно утемељена. Овај осећај иде управо супротно силама промена у циљу очувања хомеостатске равнотеже (еквилибријума) дефанзивним одбијањем информација које воде ка дисконфору.“ (Вишацки 2016, 145-146) Процес се наставља непривађањем самих жена, нарочито оних високообразованих, да у свакодневном језику користе граматички женски род именица које упућују на обављање друштвених функција и професија. Према анкетама вршеним у Србији, велики број високообразованих жена сматра да их коришћење морфолошког рода маркира стављајући у први план то да су оне жене (Filipović 2011, 415). Дакле, њихов став се заснива на аргументу да су уложиле енорман труд да стану раме уз раме са мушкарцима на истим позицијама, а да се коришћењем звања *војнициње*, *војне пилоткиње* или *пуковнице* уствари замагљује посао који обављају, функција и напор који је уложен. У тим случајевима, већина жена одустаје од борбе за

родну равноправност језика у сектору безбедности.

Осим наведених аргумената да се саме жене опиру промени језичког модела, занимљив је и аргумент да су жене у униформама које користе именице женског рода за означавање чинова, титула или звања подвргнуте руглу. Као илустрацију оваквог неоснованог става, ауторка узима два примера: *полицајка* и *генералка*. Оно што већина жена жели да избегне је подсмех оних који изговарајући ове речи, а на памети имају колоквијална значења или социолекте. Тако полицајка може значити и опијат који је запленила полиција и ускладиштила у полицијски магацин или може означити кружно окретање аутомобила које се постиже наглим кочењем у пуној брзини. С друге стране генералка се користи за изражавање свеобухватности неког посла, на пример чишћења или техничке провере исправности аутомобила. Контрааргумент је да српски језик обилује синонимима (нпр. дилер – берзански посредник, али и особа која разноси и препродаје наркотице), те учесталијом употребом полицајке, генералке, али и језичком креативношћу, може се постићи ефекат ослобађања и једнаког вредновања чина или титуле жене и мушкарца у сектору безбедности. На овом примеру, језичка креативност би значила да се могу користити више суфикса за грађење речи женског рода – генералка или генералица (Savić 2011, 50). Овакво решење омогућава да се избегну пежоративна, подруглива значења, али и да се заобиђе рогобатност именица који је најчешћи аргумент за њено непримењивање.

Истраживање „Јавност Министарства одбране о актуелном стању војне организације” које је спровео Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране Републике Србије, указало је на податаке да са тврдњом: „Није потребно да се у име родне равноправности уводе посебни називи за чинове особа женског пола (капетаница, мајорица, водникиња...) процентуално су највише сагласни официри у чину потпоручника до капетана (Шарановић, Димитријевић, и Вишацки 2014, 190). Закључак је да се жене не могу превише ослонити на подршку својих колега у борби за равноправност и видљивост у језику. На овакву одбојност примењивања родно диференцираног језика од стране мушкараца делује и спољни фактор, који је везан за све обимнију промоцију ангажовања жена у војсци и њихову опредељеност да изаберу позив који им није био доступан раније. Жена у чину официра, подофицира и професионалих војника је 2010. било укупно 626, тј. 2,83% у процентуалној заступљености (Шарановић и Килибарда 2011, 123-124). Средином 2020. године, заступљеност жена у војсци повећана је на 11,9%, док је проценат жена ангажованих у Војсци Ср-

бије и Министарству одбране повећан чак на 22,47% (Аналитичка група Министарства одбране Републике Србије „МОРС” и Војске Србије „ВС” 2020, 9). Овакав историјски скок присуства жена у униформама двоструко делује на решавање родне сензитивности језика. Како расте присуство жена, а самим тим и оправданост за нормираним коришћењем граматичког женског рода за чинове, титуле и звања, тако се процентуално повећава бојазан мушкараца од феминизације традиционално патријархалног сектора. Таквом логиком, родно сензитивисање језика довело би додатно до пацификације, феминизације и демилитаризације, не само сектора безбедности, већ и схватања одбране и патриотизма. Посустајање и оклевање жена да себе називају звањима у морфолошком роду последично доводи до обнављања дискриминације и репродукције језичких форми које спречавају промене друштвених пракси и враћају проблем на почетну позицију.

КАКО ДАЉЕ?

Да би се повећао значај употребе наведених правила и решења у пракси, неопходно је подићи ниво јавне свести о значају питања родне осетљивости језика како у сектору безбедности, тако у свим административним, политичким и професионалним активностима. Поред тога требало би организовати додатна лингвистичка истраживања како би се утврдили описи употребе стандардизованог језика, широку сарадњу различитих органа и нивоа власти у подстицању и мењању досадашњих пракси, значајнији надзорни апарат који прати и санкционише непоштовање усвојених норми, али свакако и угледање на ефикаснија решења у другим државама у вези са родно осетљивим језиком у сектору безбедности.

Република Србија потписница је многих међународних уговора и конвенција чиме се обавезала да ће ускладити и променити домаћу легислативу и тиме докинути сваки облик дискриминације на основу пола, сексуалне оријентације или родних идентитета. Први кораци у циљу остваривања равноправности везују се за доношење Закона о равноправности полова („Службени гласник РС“, бр. 104/09) и Закона о забрани дискриминације 2009. године („Службени гласник РС“, бр. 22/09) којим је успостављен и самостални државни орган Повереника за заштиту равноправности. Ови закони нису успели да остваре циљеве због којих су усвојени, тј. да омогуће *de facto* родну равноправност. Национални акциони план за имплементацију Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација - Жене, мир и безбедност (2017-2020), осим

поштовања Уставом загарантованог принципа једнаког учешћа мушкараца и жена у свим сферама, предвиђа и потпуно родно сензитивисање безбедносних структура увођењем родно сензитивне терминологије (Министарство одбране Републике Србије [МОРС] и Мисија ОЕБС у Србији [МОЕБСРС] 2017). Повећање процентуалне заступљености жена у саставу војске и полиције, проширивање послова, тј. повећање броја дужности које су женама једнако доступне као и мушкарцима јесте испуњено (Šaranović 2010, 307-308). Међутим, хируршко усвајање антидискриминаторних аката не може аутоматски довести до родног сензибилисања читавог друштва. Осим времена, за потпуни ефекат неопходан је мултидисциплинаран приступ проблему дискриминације, али и еманципација жена на пољу ослобађања од досадашњих пракси. Проблем се додатно компликује када је у питању примена граматичког женског рода за занимања и чинове у сектору безбедности. На пољу родно недискриминативних језичких форми у безбедносним структурама у Србији, веома важно је осврнути се измене, допуне аката, као и упоредну праксу по питању унапређења статуса и положаја жена у униформама.

У једној од најзначајнијих Препорука Генералштабу Војске Србије и Министарству одбране Републике Србије из 2011. године за увођење родно диференцираних назива чиновна Војске Србије и стварања услова за употребу родно диференцираног језика у службеној комуникацији, Повереница за заштиту равноправности указује на проблеме у родној диференцијацији језика (Повереник за заштиту равноправности 2011). Повереница је том приликом издвојила одредбе из Правила службе Војске Србије за које сматра да су у супротности са међународним стандардима о недискриминаторној употреби језика због одсуства прописа о употреби чиновна у женском роду и прописа да се женама могу обраћати са госпођо и госпођице (Петрушић 2011, 110). Касније, исте године, предлози о додавању именице госпођа испред звања или чина жене у униформи, су усвојени у Министарству одбране и Војсци Србије новим правилима службе. Правила службе омогућила су да се припаднице оружаних снага морају ословљавати са госпођо, без обзира на њихов брачни статус чиме су испунили критеријум политичке коректности (Kuzmanović, Jovanović 2013, 8). Упутство за стандардизован недискриминаторни говор и понашање, издат од стране Заштитника грађана, поводом препорука Поверенице, додатно наглашава важност одредби о родно диференцираном језику (Заштитник грађана, 2010). Без обзира на помак по питању статуса жена, чиновни у служби и даље нису постали родно сензитивни.

Свест да питање родно осетљивог језика није на задовољавајућем нивоу примењена у администрацији, сектору безбедности, али и свакодневnoj употреби произвело је неопходност измене закона и прописа. Законом о министарствима, усвојеним 26. октобра 2020. године, у члану 12. став 3. („Службени гласник РС“, број 128/20) предвиђа да новоосновано Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог обавља послове који се тучу антидискриминационе политике, равноправности полова и унапређења родне равноправности у Србији и веома брзо започело рад на изради Нацрта закона о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације. Скупштина РС је 20. маја 2021. године усвојила Закон о родној равноправности „ЗОРП“ и Закон о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације „ЗОЗД“ (Влада Републике Србије 2021.) Члан 6. став 17. Закона о родној равноправности наводи да је родно осетљив језик, језик којим се промовише равноправност полова, али да је уједно и средство којим се утиче на свест о промени мишљења, ставова и понашања у оквиру језика којим се служе у личном и на професионалном нивоу (ЗОРП, чл. 6, ст. 17). Даље у члану 25., законодавац наводи да су органи јавне власти дужни да континуирано прате употребу родно осетљивог језика у називима радних места, положаја, звања и занимања (Чл. 25). Такође, наводи се да је коришћење родно осетљивог језика обавезна у уџбеницима, наставном материјалу, као и сведочанствима, дипломама, класификацијама, звањима, занимањима и лиценцама, као и у другим облицима образовно-васпитног рада (Чл. 37. ст. 3.). Дакле, законодавац сматра да је неопходно родно сензибилисати професије, али недовољно прецизира да ли се та промена односи и на сектор безбедности. Како промене из овог закона ступају на снагу три године од датума доношења закона, остаје да се види да ли је то довољан временски период да се челична, патријархална структура сектора безбедности у потпуности родно сензибилише и омогући својим припадницама да буду војнициње, генералице и полицајке попут својих колегиница у региону.

Позитивни пракса о употреби родно осетљивог језика у називу чиновна жена у оружаним снагама могу се наћи у непосредном суседству. Један од примера је Закон о служби у оружаним снагама Републике Хрватске који је ступио на снагу давне 2002. године. Закон у члану 15. о прописаним називима чиновна јасно наводи да: „Назив чиновна за жене употребљава се у женском роду“ (ZOSOS, чл. 15). Закон о родној равноправности Црне Горе врло јасно и готово експлицитно објашњава да се коришћење родно дискриминаторних језичких термина не сме толерисати. Наводи да

се да су државни органи укључујући сектор безбедности, медије и привреднике дужни да у целокупном раду (акти о заснивању радног односа, акти о избору, постављању, распоређивању...) користе родно осетљив језик, тј. да називе радних места, занимања, звања, титула или функција изражавају у природном роду (мушком или женском) (ZORR, 2007). Основним одредбама Устава Аустрије, прописује се да се службене ознаке могу употребљавати искључиво у облику који изражава пол њиховог носиоца (Петрушић 2011, 112).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Дискриминација жена које су успеле да се изборе за своје место у безбедносним структурама *мушког света*, и даље је присутна и видљива путем језика. Како је питање да ли жене треба да учествују у сектору безбедности превазиђено, остаје да се одговори на питања да ли ће то чинити у *родно пријатељском окружењу*, како га омогућити и учинити га одрживим (Gustavsen 2013, 369). Без обзира на то што су на снази многи антидискриминаторни закони и регулативе, чини се да језик и даље представља бастион културе патријархалне елите која се опире да ствари назива својим именом. Позивајући се на граматичка правила и употребу немаркираних, тј. родно неутралних именица, заправо не поштују једно од основних правила српског језика, а то је слагање именица у роду, броју и падежу. Употреба родно осетљивог језика за изражавање чинова и титула жена у оружаним снагама само је један од видова достизања пуне родне равноправности, али свакако и значајан инструмент, покретач и катализатор промене устаљених друштвених пракси. Поред поштовања самог духа језика, неопходна је и додатна његова феминизација, тј. груписања нових речи које означавају занимања или функције жена каква, нарочито у оружаним снагама, нису постојала раније.

Питање родног сензибилисања језика ствар је још једне друштвене конвенције и договора уз промењену језичку праксу друштвених делатника, у овом случају жена у униформи. Поред њих самих, неопходно је да њихове колеге, администрација, медији и издавачке куће учине додатни напор у свакодневном промовисању назива који се чине рогобатним или страним како би подigli ниво јавне свести и олакшали њихову употреба у јавном дискурсу. Оваква промоција показала би да је сексизам у српском језику свеприсутан, као и семантичка структурална и асиметрија која не кореспондира са језичком структуром већ са традиционалном језичком идеологијом (Filipović 2009, 112).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Аналитичка група Министарства одбране „МОРС” и Војске Србије „ВС” у Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020) у МОРС и ВО (за период јануар-јун 2020. године), 2020, http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/akcioni_planovi/2020/Izvestaj_analiticke_grupe_prvi_deo_2020.pdf, последњи приступ 20. априла 2020.
- Вишацки В., Татјана. 2016. „Социјално психолошки аспекти процеса остваривања родне равноправности у Војсци Србије.“ Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет политичких наука.
- Влада Републике Србије. 2021. „Усвојен Закон о родној равноправности.“ 20. мај 2021. <https://www.srbija.gov.rs/vest/547108/usvojen-zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.php> последњи приступ 26. маја 2021.
- Закон о министарствима, „Службени гласник Републике Србије“, број 128/20.
- Заштитник грађана Републике Србије [Заштитник грађана]. 2010. „Упутства за недискриминаторни говор и понашање“ <http://gsa.org.rs/wp-content/uploads/2012/08/Zastitnik-gradjana-Uputstva-za-standardizovan-nediskriminativan-govor-i-ponasanje.pdf> последњи приступ: 10. марта 2021.
- Зорић, Мирјана и Ђукић, Слободан. 2010. Српско војно шкољство. Београд: Министарство одбране Републике Србије „МОРС”. http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/skolovanje/MonografijaSrpskoVojnoSkolstvo.pdf последњи приступ 28. маја 2021.
- Министарство одбране Републике Србије [МОРС] и Мисија ОЕБС у Србији [МОЕБСРС] 2017. Национални план за имплементацију Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност (2017-2020). Београд: Министарство одбране Републике Србије и Мисија ОЕБС у Србији. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/7/341161.pdf> последњи приступ 1. јуна 2021.
- Петрушић, Невена. 2011. „Дискриминација на основу пола и родног идентитета.“ У *Зборник мишљења, препорука и упозорења Повереника за заштиту равноправности*, ур. Невена Петрушић. Београд: Повереник за заштиту равноправности.
- Повереник за заштиту равноправности Републике Србије „Повереник за заштиту равноправности”, Скраћени извештај за 2011. годину, август 2012., http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_skraceni_izvestaj_pzr_2011_cir.pdf, последњи приступ 5. јуна 2021.

- Шарановић, Јованка. и Килибарда, Зоран. 2011. „У корак с временом: Министарство одбране и Војска Србије на путу објективизације родне равноправности“. *Институт за стратегијска истраживања*. http://www.isi.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/u_korak_s_vremenom_ministarstvo_odbrane_i_vojska_s_1491488866.pdf последњи приступ 28. маја 2020.
- Шарановић, Јованка, Димитријевић, Иван и Вишацки, Татјана. 2014. „Родно осетљив језик – искуства из војске србије“. *Војно дело* 3: 185-196, doi: 10.5937/vojdela1403185S.
- Antonijević, Zorana. 2011. „Učestvovanje žena u sektoru bezbednosti: feministički koncept.“ *Bezbednost Zapadnog Balkana* 19: 3–15.
- Connell, Raewyn. 2009. *Gender in World Perspective*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Duhaček, Daša. 2009. „Rodne uloge i polna razlika ili od teorijskih sukoba do praktičnih razrešenja“. Tekst je deo projekta *Politike rodne ravnopravnosti: obrazovanje kao pokazatelj rodne ravnopravnosti u Srbiji*, broj 159011.
- Filipović, Jelena. 2009. „Rodno osjetljive jezičke politike: Teorijske postavke i metodološki postupci.“ *Analiza Filološkog fakulteta* 21: 109-127 doi: 811.163.41'272 305-055.1/2.
- Filipović, Jelena. 2011. Rod i jezik (Gender and language). U *Uvod u rodne teorije (Introduction to Gender Theories)*, ur. Ivana Milojević i Slobodanka Markov, 409-423. Novi Sad: Centar za rodne studije i Mediterran Publishing.
- Gočanin. Sanja. 2012. „Debata: Kako oslovljavati žene“, B92. Dostupno na: https://www.b92.net/kultura/moj_ugao.php?nav_category=1086&yuyu=2012&mm=02&nav_id=583368 последњи приступ 29. marta 2021.
- Gustavsen, Elin. 2013. „Equal Treatment or Equal Opportunity? Male Attitudes towards Women in the Norwegian and US Armed Forces.“ *Acta Sociologica* 56 (4): 361–374. doi: 10.1177/0001699313480513.
- Harrel, Margaret, and Laura Miller. 1997. *New Opportunities for Military Women, Effects Upon Readiness, Cohesion, and Morale*. Santa Monica, California: Rand Corporation.
- Kuzmanović, Jovanović, Ana. 2013. „Rodno osjetljiv jezik u sektoru bezbednosti“. Policy Brief. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd.
- Miljušković Sanja. 2013. *Registar zanimanja, zvanja i titula žena*. Podgorica: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore, Odeljenje za poslove rodne ravnopravnosti. <http://docplayer.rs/176009141-Registar-zanimanja-zvanja-i-titula-%C5%BEena.html> poslednji приступ 30. maja 2021

- Peace women. 2000. "Security Council Resolution 1325" <http://www.peacewomen.org/SCR-1325> poslednji pristup 15. maja 2021.
- Savić, Svenka. 2011. „Predlog za upotrebu rodno osetljivog jezika u vojsci: činovi žena.“ *Bezbednost Zapadnog Balkana* 19: 46–56.
- Šaranović, Jovanka. 2010. „Doprinos Vojske Srbije afirmaciji rodne ravnopravnosti u sektoru bezbednosti.“ *Revija za bezbednost* 4: 307–325.
- Zakon o rodnoj ravnopravnosti Crne Gore [ZORR]. "Službeni list Crne Gore", br. 46/07 od 31.07.2007 i „Sl. list Crne Gore“, br. 73/10 od 10.12.2010, 40/11 od 08.08.2011, 35/15 od 07.07.2015
- Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske [ZOSOS]. „Narodne novine“, br. 01-081-02-1298/2 http://www.morh.hr/images/stories/morh_sadrzaj/pdf/zakon%20o%20sluzbi%20u%20osrh%20nn33-02.pdf poslednji pristup 15. marta 2021.

Milica Topalovic

HE OR SHE A SOLDIER? A REVIEW ON GENDER-SENSITIVITY LANGUAGE IN THE SECURITY SECTOR

Resume

The security sector is often seen as a traditionally male sphere, a state-centric field in which there was no room for women's participation, much less space for discussions on gender, gender identities, and discrimination. Discrimination against women who have managed to fight for their place in the security structures of the male world is still present and visible through language. Gender-sensitive language, such as Serbian is, it is one of the basic instruments and indicators of women's presence and, in general, gender perspectives in society. The desire for complete gender equality in the security sector is closely related to the change in social practices, but also to the sensitization of language regarding the ranks and professions performed by women. In addition to respecting the very spirit of the language, it is necessary to further feminize it, ie. groupings of new words denoting

the occupations or functions of women that, especially in the armed forces, did not exist before. A special place in this analysis is occupied by the Serbian Army as probably the most closed group, based on the principle of hierarchy, where the rules are difficult to change and adopt, regardless of the changed socio-political conditions. The aim of the paper is to show why it is important to nurture gender-sensitive language in traditionally male professions, as well as to explain why public policies and legislation have failed to sanction sexism and discrimination in public discourse. The result of the analysis indicates that Serbia needed much more time compared to their neighbors to accept the importance of the feminization of the language. It is necessary for women in uniform to recognize the importance of such a change, but also for their colleagues, administration, media and publishing houses to make additional efforts in daily promotion of female rank titles that seem rude or foreign, in order to raise public awareness and facilitate their use in public discourse.

Keywords: gender sensitive language, security sector, public policies, gender equality, feminist perspectives.

* Овај рад је примљен 10. маја 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 21. јуна 2021. године.